

Franciszek
Longchamps de Bériér

Pisma wybrane
z lat 1934–1970

wybór i wstęp
Zbigniew Kmiecik

Franciszek
Longchamps de Bériér

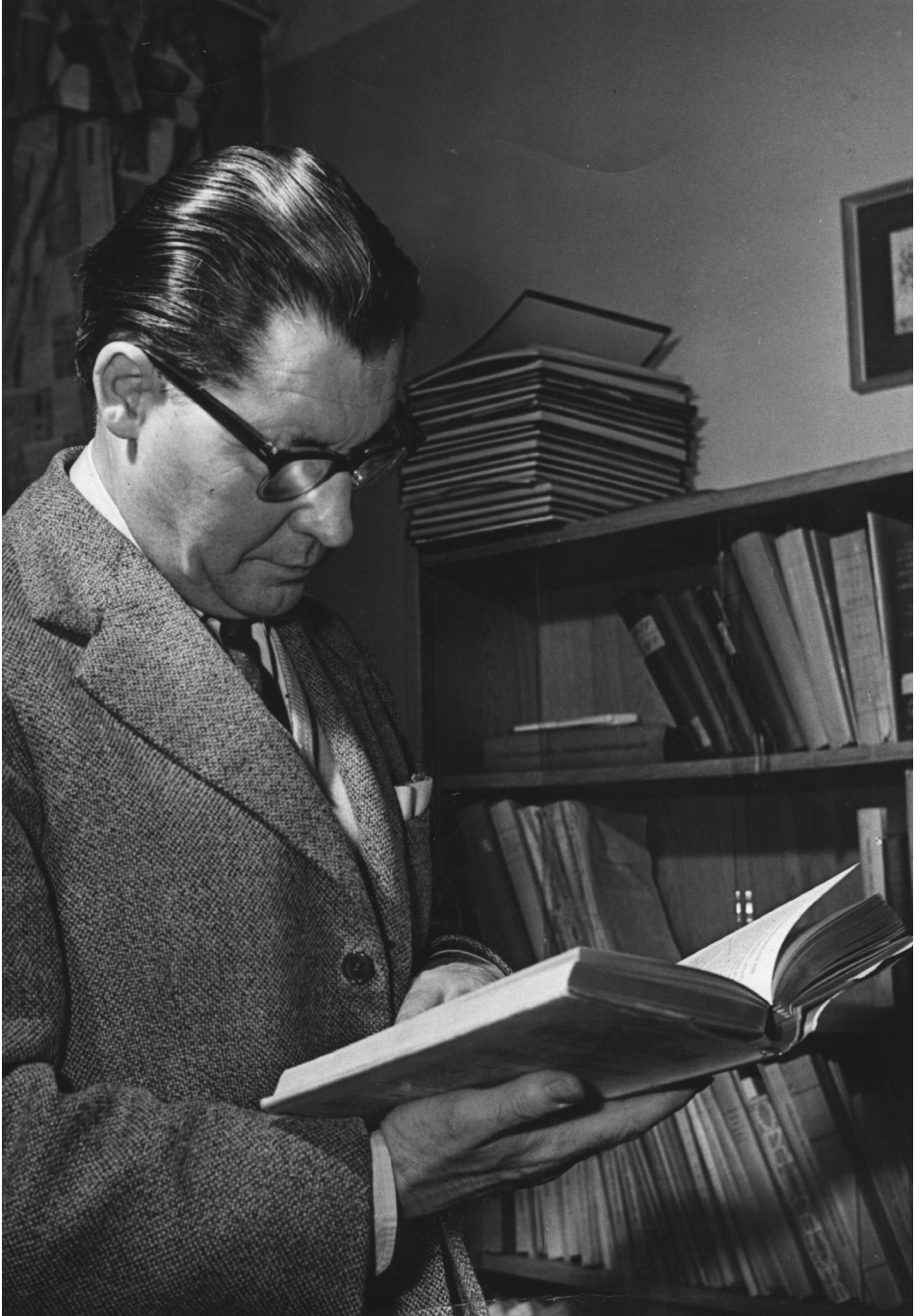
Pisma wybrane
z lat 1934–1970

wybór i wstęp
Zbigniew Kmieciak

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WSTĘP

19 maja 2019 r. minęło 50 lat od śmierci Franciszka Longchamps de Bérier, jednego z najwybitniejszych polskich profesorów prawa administracyjnego, a zarazem komparatysty największego formatu, także w skali europejskiej. Pochodził ze szlacheckiej rodziny hugenockiej, która po zniesieniu edyktu nantejskiego w 1685 r. przez Ludwika XIV opuściła Francję i osiedliła się na kresach Rzeczypospolitej, we Lwowie i w jego okolicach. Już pierwszy z osiadłych tu Longchampsów przeszedł na katolicyzm. Jego syn Franciszek został kapitanem gwardii królewskiej w czasach saskich, uzyskując wtedy zatwierdzenie szlachectwa. Rodzina, w której na przemian pojawiały się imiona Bogusław i Franciszek oraz zawody prawnik i lekarz, znana jest z patriotycznych tradycji, w tym z udziału w polskich powstaniach i pracy dla Rzeczypospolitej. Andrzej i Roman Longchamps de Bérier, stryjec Franciszka, piastowali ważne funkcje publiczne. Pierwszy z nich był sędzią Najwyższego Trybunału Administracyjnego, drugi – m.in. członkiem Komisji Kodyfikacyjnej RP, członkiem Trybunału Kompetencyjnego i ostatnim rektorem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Zginął, wraz ze swoimi trzema synami, rozstrzelany przez Niemców 4 lipca 1941 r. Do historii nauki prawa przeszedł jako współtwórca Kodeksu zobowiązań¹.

Franciszek Longchamps de Bérier urodził się we Lwowie 29 września 1912 r. i tam w 1930 r. złożył egzamin dojrzałości w III Gimnazjum Państwowym im. Króla Stefana Batorego. Następnie podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza. Po dwu latach nauki przerwał ją, aby w okresie od 15 sierpnia 1932 r. do 30 czerwca 1933 r. odbyć służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. Zakończył ją z drugą lokatą, uzyskując stopień tytularnego plutonowego podchorążego; na stopień podporucznika ze starszeństwem w korpusie oficerów rezerwy kawalerii został mianowany z dniem 1 stycznia 1935 r. Powrócił do Lwowa na studia jesienią 1933 r. Po dwóch latach był już magistrem prawa. Od 1936 do 1938 r. zajmował stanowisko asystenta wolontariusza w Katedrze Nauki Administracji i Polskiego Prawa Administracyjnego kierowanej przez profesora Zbigniewa Pazdro. W 1938 r. obronił rozprawę doktorską noszącą tytuł: *Ograniczenie własności nieruchomości w polskim prawie administracyjnym*. Dwie jej części zamieszczono w „Przeglądzie Prawa i Administracji” (1939, z. 64). Publikację części trzeciej uniemożliwiła wojna. Pracę naukową łączył z aplikacją adwokacką w kancelarii swojego ojca, Bogusława. W dniu 1 kwietnia 1939 r. objął stanowisko starszego asystenta w Katedrze Prawa Procesowego Cywilnego

¹ A. Redzik, *Longchamps de Bérier – zarys dziejów rodu* [w:] *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura*, t. V, *Ludzie Lwowa*, red. K. Karolczak, Kraków 2005, s. 245 i n.

z przydziałem do Zakładu Prawa Administracyjnego, zastępując na nim Mariana Zimmermanna. Wcześniej odbył kilkumiesięczne studia uzupełniające w Instytucie Prawa Porównawczego w Lyonie, którym kierował profesor Jacques Lambert, jak również w Instytucie Prawa Lotniczego w Rzymie u profesora Antonio Ambrosiniego. Zdarzenia te wywarły – jak się niebawem okazało – zasadniczy wpływ na przebieg kariery zawodowej i zainteresowania badawcze absolwenta Wydziału Prawa lwowskiego uniwersytetu. Nie będzie zapewne błędem stwierdzenie, że sposób uprawiania przez niego nauki, postrzegania rzeczywistości i interpretacji obserwowanych zjawisk zdeterminowały również przemyślenia profesora Zbigniewa Pazdro, dostrzegającego złożoność i wieloaspektowość tego, co analizujemy, oraz konieczność przełamywania schematów ukształtowanych w obrębie jednej dyscypliny badawczej.

Krótki epizod wojskowy Franciszka Longchamps de Bérier z lat 1932–1933 miał swój dalszy ciąg już po wybuchu II wojny światowej. Zmobilizowany 27 sierpnia 1939 r., wziął udział w kampanii wrześniowej jako podporucznik 9. Pułku Ułanów Małopolskich. Uczestniczył w bitwie pod Kutnem, przeprawie przez Bzurę i w walkach na wschodnim skraju Puszczy Kampinoskiej. Odniesiona wówczas, podczas natarcia pieszego pod wsią Sieraków, rana pozostawiła trwały ślad – niedowład lewej ręki. Za swoje zasługi został odznaczony Krzyżem Walecznych i Srebrnym Krzyżem *Virtuti Militari*. Po kapitulacji i pobycie w szpitalu w Warszawie trafił do oflagów (początkowo w Hadamar, później w Murnau), gdzie wykładał na kursach prawniczych oraz nauczał języka francuskiego i literatury francuskiej.

Powrócił do kraju 2 grudnia 1945 r. i trzynastcie dni później wziął ślub z Leonillą Siemieńską w krakowskim kościele Dominikanów. Zdecydował się na kontynuację pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie został zarejestrowany jako starszy asystent. Ulegając namowom profesora Tadeusza Bigo, wyjechał do Wrocławia, skupiającego wówczas wiele osób z lwowskiego środowiska naukowego. Tu próbowali oni odnaleźć swoją małą ojczyznę. Objął tam z dniem 1 stycznia 1946 r. stanowisko adiunkta (od września 1947 r. – zastępcy profesora w Katedrze Prawa Administracyjnego Uniwersytetu Wrocławskiego). Od 1949 r. stale współpracował z wydawnictwami Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Wykładał założenia nauki administracji i prawo agrarne. Wtedy w orbicie jego zainteresowań znalazły się sprawy Ziem Odzyskanych, którym pozostał wierny do końca życia. Po złożeniu rozprawy *Założenia nauki administracji* w 1948 r. na Wydziale Prawno-Administracyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego przeprowadzony został jego przewód habilitacyjny. Przedstawiając wynik dociekań Franciszka Longchamps de Bérier na posiedzeniu Wydziału Nauk Społecznych Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego w dniu 21 maja 1948 r., Tadeusz Bigo wskazał, że „podjął autor śmiałą próbę rewizji dotychczasowych założeń metodologicznych i nowego, oryginalnego określenia przedmiotu i metody badań tej nauki”. Uznał on stworzone dzieło za świadectwo „wysokiej kultury naukowej autora, a w szczególności – dużej wiedzy w zakresie filozofii, historii oraz nauk społecznych w ogóle”². Uchwałą Rady Wydziału Prawno-Administracyjnego Uniwersytetu Wrocławskiego z czerwca 1948 r. przyjęto

² Cyt. za J. Jeżewskim, *Przedmowa do drugiego wydania* [w:] Franciszek Longchamps, *Założenia nauki administracji*, Wrocław 1993, s. 3.

habilitację, której jednak Ministerstwo Szkół Wyższych i Nauki nie zatwierdziło, uzasadniając swoją ocenę jej niezgodnością z „duchem ustroju państwa”. Co więcej, w piśmie Ministerstwa z dnia 26 stycznia 1951 r., opatrzonym klauzulą „poufne”, wyrażono „zgodę na zachowanie 50 egzemplarzy pracy dr F. Longchamps [..] z uwzględnieniem rozdzielnika, zaproponowanego w piśmie Nr 2005/B33 z dn. 18 listopada 1950 r., punkt 3, pod warunkiem przeznaczenia pozostałych egzemplarzy na makulaturę”. Zwrócono się w nim jednocześnie z prośbą „o nadesłanie sprawozdania o sposobie załatwienia sprawy”. Praca Franciszka Longchamps de Bériera ocalała, trafiając do niektórych bibliotek uniwersyteckich i do rąk osób prywatnych. W 1991 r. opublikowano ją powtórnie nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego (dodruck – Wrocław 1993).

Niewiele wiemy o życiu Franciszka Longchamps de Bériera z okresu stalinowskiego. Zapewne nie był to dla niego łatwy czas; nie brak głosów, że został usunięty z uczelni lub co najmniej wyłączone z zajęć ze studentami. Analiza uniwersyteckich zasobów archiwalnych nie dostarcza dowodów potwierdzających prawdziwość pierwszego z tych twierdzeń. Z zachowanych przekazów i wspomnień rodziny oraz dostępnej dokumentacji, w tym sporządzonego odręcznie przez Franciszka Longchamps de Bériera 31 marca 1965 r. życiorysu, wynika, że utrzymał objęte wkrótce po przyjeździe do Wrocławia stanowisko kontraktowego nauczyciela akademickiego, prowadząc wykłady i seminaria oraz prace badawcze i translatorskie. W latach pięćdziesiątych wyjeżdżał też za granicę i sporo publikował. Są natomiast podstawy do tego, aby uznać, że poważnie ograniczono jego obowiązki dydaktyczne. W dniu 1 lipca 1955 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym w Katedrze Prawa Administracyjnego. Tytuł profesora zwyczajnego nadano mu w październiku 1963 r. Rok później, po przejściu na emeryturę profesora Tadeusza Bigo, objął kierownictwo Katedry Prawa Administracyjnego, które zachował do śmierci we Wrocławiu w 1969 r. Cieszył się niekłamaną sympatią studentów i współpracowników. Miał niekwestionowaną charyzmę i rzadki dar przyciągania do siebie innych. Przyjeżdżali do niego do Wrocławia po rady i wskazówki ubiegający się o kolejne stopnie naukowe przedstawiciele różnych ośrodków akademickich, m.in. Waław Dawidowicz, Zygmunt Rybicki, Eugeniusz Smoktunowicz czy Janusz Borkowski. Częstymi uczestnikami kierowanych przez Franciszka Longchamps de Bériera seminariów doktorskich byli Kazimierz Działocha i Janusz Trzciniński. Do grona jego najbardziej znanych uczniów należeli profesorowie Uniwersytetu Wrocławskiego: Henryk Rot, Adam Chełmoński junior, Jan Jendroška, Tadeusz Kuta, Jan Boć czy Jan Jeżewski. Uchodzi – wraz z Tadeuszem Bigo – za twórcę wrocławskiej szkoły prawa administracyjnego, której wyróżniającą cechą zdają się być prowadzone według swoistej metody badania komparatystyczne i studia stawiające sobie za cel ukazanie pełnego tła i kontekstu funkcjonowania rozmaitych instytucji prawnych, czyli „prawa w życiu”³. Uznawany był za człowieka Uniwersytetu, uczonego i nauczyciela akademickiego w ścisłym znaczeniu tych słów. Unikał natomiast pełnienia funkcji administracyjnych oraz kierowniczych, oddając się bez reszty pasji kształcenia

³ Określeniem tym posłużył się, charakteryzując testament naukowy F. Longchamps de Bériera, Tadeusz Kuta – cyt. za A. Błasiem, J. Bociem, A. Chełmońskim, J. Jeżewskim i K. Nowackim, *Przedmowa do drugiego wydania* [w:] Franciszek Longchamps de Bérier, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Wrocław 2001, s. XIII.

i uprawiania nauki. Taki obraz sylwetki Profesora utrwalił się we wspomnieniach jego żony – niezwykle zaangażowanej w zawodowe sprawy męża, dzieci, w kolejności urodzin: Bogusława Stéphane, Katarzyny i Małgorzaty, uczniów oraz innych bliskich mu osób. Z przekazów jego starszej córki można wnioskować, że przeżyła radosne dzieciństwo, w domu otwartym, w którym słowom „przyjaźń”, „wolność”, „wiedza” czy „tolerancja” nadawano właściwe im znaczenie.

Wszyscy, którzy mieli kontakt z Franciszkiem Longchampsem de Bérier, podkreślają jego prostolinijność, poczucie humoru, nienaganne maniery i kulturę słowa, umiejętność prowadzenia poważnego dyskursu oraz uważnego wsłuchiwanie się w głos rozmówcy. Jako człowiek skromny i zdystansowany, pełen empatii był nastawiony na dawanie, nie oczekując nic w zamian. To połączenie cech nie jest czymś powszechnym, nawet w przypadku profesorów o najwyższym autorytecie i nietuzinkowej osobowości. Był ciekawy świata, próbował go zrozumieć i – po swojemu – uporządkować oraz określić w sensie metodologicznym, poszukując odpowiedzi na najtrudniejsze w uprawianej dyscyplinie pytania. Odszedł po mającej ostry przebieg chorobie. We wspomnieniu pośmiertnym o nim Jerzy Starościak napisał: „Na Jego następcę długo będzie musiała czekać nauka polska. Erudyci tej miary nie trafiają się często. I to nawet jeśli za skalę porównawczą wziąć nie tylko nasz kraj, ale i nasz kontynent”⁴.

* * *

Niełatwo jest usystematyzować dorobek naukowy Franciszka Longchamps de Bérier. Za najbardziej miarodajne w tym względzie można uznać ustalenia dokonane przez jego bliskiego współpracownika i dłuższy czas przełożonego służbowo, profesora Tadeusza Bigo⁵. Wyróżnił on cztery główne kierunki zainteresowań badawczych swojego młodszego kolegi, znanego mu jeszcze z czasów lwowskich, po 1945 r. Początkowo Franciszek Longchamps de Bérier zajmował się problematyką prawną administracji rolnictwa w okresie przekształceń ustrojowych. Wówczas powstały prace: *Ustrój rolny Ziemi Odzyskanych. Przepisy prawne (krytyczny zbiór tekstów)*, „Administracja i Samorząd na Ziemiach Odzyskanych”, Seria B, rok III, nr 4–10, Poznań 1948; *Prawo agrarne* [w:] *Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. T. Bigo, cz. III, z. 3, Warszawa 1949; *Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w systemie prawa polskiego (artykuł dyskusyjny)*, „Państwo i Prawo” 1951, nr 8–9; *Administracja rolnictwa, leśnictwa i pokrewnych działów* [w:] *Prawo administracyjne*, red. M. Jaroszyński, Warszawa 1952, cz. III, rozdz. 3, i *Zagadnienia prawne rybactwa śródlądowego w Polsce*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, Seria A, nr 50, Wrocław 1957.

W drugim nurcie badań Franciszka Longchamps de Bérier mieszczą się prace nazwane przez Tadeusza Bigo teoretycznymi, obejmujące obszerne studia z zakresu nauki administracji oraz w przedmiocie podstawowych konstrukcji prawa administracyjnego. Poczesne miejsce zajmuje wśród nich opublikowana w 1949 r. rozprawa habilitacyjna: *Założenia nauki administracji*. Jak wspominał po latach najmłodszy uczeń

⁴ J. Starościak, *Franciszek Longchamps 1912–1969*, „Państwo i Prawo” 1969, nr 7, s. 119–120.

⁵ Zob. T. Bigo, *Franciszek Longchamps (1912–1969)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 167, Przegląd Prawa i Administracji II, Wrocław 1972, s. 8–9, tamże opracowana przez T. Bigo bibliografia prac i ważniejszych przekładów F. Longchamps de Bérier, s. 10–16.

Profesora, Jan Jeżewski, „tak wysoko oceniana zawartość merytoryczna dzieła była zarazem jego największym zagrożeniem co najmniej z dwóch powodów”. Po pierwsze, wyprzedzało ono znacznie czas swego powstania, „ówczesną znajomość tendencji rozwojowych administracji publicznej w powojennej Europie”. Zawarta w książce, krytyczna, choć „pozbawiona negacji, niezwykle szeroka panorama europejskiej doktryny państwa liberalnego, która stanowiła punkt wyjścia koncepcji badawczej, nie mogła być tolerowana w państwie totalitarnym, zakładającym programowo całkowitą izolację od wartości i intelektualnego dorobku świata zachodniego”. Jan Jeżewski wskazał, że po drugie, „odrzucona musiała zostać w sposób oczywisty podstawa filozoficzna dzieła, stanowiąca jego fundament poznawczy”. Konstrukcja logiczna, na której opierał się system pojęć definiowanych przez Franciszka Longchamps de Bériera, implikowała „posługiwanie się kategoriami zdolnymi przenosić własności zjawisk z «rzeczywistości bezpośrednio dostępnej» do świata twierdzeń, czyli rzeczywistości znakowanej”. Ujęcie to pozwalało na opisanie zjawisk administracji „językiem maksymalnie zobiektywizowanym, w którym zostały sformułowane założenia badawcze, uwzględniające względność pojmowania zjawisk społecznych i dystans w stosunku do ukształtowanych w przeszłości stereotypów co do ich istoty”. Ten sposób myślenia w żadnym wypadku – jak skonstatował J. Jeżewski – „nie mieścił się w uproszczonej, propagandowej wersji materializmu dialektycznego, która stała się już wówczas strzeżonym przez partię i wymuszonym administracyjnie dogmatem w metodologii nauk społecznych; nie mieścił się zwłaszcza w deterministycznej, karykaturalnej wizji społeczeństwa, ożywianego walką klas. Był dla tej wizji zagrożeniem – a to musiało prowadzić do wyroku skazującego i do zniszczenia książki”⁶. Bardzo dużo w rozwój nauki wniosły także łączone z omawianym kierunkiem dociekań badawczych, mające postać monografii, studiów, artykułów i glos, publikacje F. Longchamps de Bériera o akcie administracyjnym, pojęciu stosunku prawnego w prawie administracyjnym, publicznym prawie podmiotowym, kontroli administracji oraz postępowaniu administracyjnym.

Jak zauważył Tadeusz Bigo, analiza problemów publicznego prawa podmiotowego zapoczątkowała kolejny etap w twórczości naukowej Franciszka Longchamps de Bériera – badania porównawcze dotyczące samego prawa administracyjnego i jego doktryny. Jego najbardziej znaną i – jak się wydaje – unikalną w skali światowej oraz przyciągającą do dziś uwagę czytelnika pracą kojarzoną z tym nurtem, a kto wie, czy nie dziełem życia, jest monografia: *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Wrocław 1968. We wstępie do jej drugiego wydania z 2001 r. uczniowie Profesora nie kryli, że była ona pisana „w warunkach ideologicznego nacisku i cenzury”. Niemniej w książce tej brak – jak zaznaczyli – „niemal zupełnie odniesień do tego systemu i charakterystycznej terminologii”. Autor unikał bowiem „analogii, przechodził jakby «obok», ukazując wówczas, w latach sześćdziesiątych i później, czytelnikowi inny świat wartości ludzkich w wymiarze prawa i nauki, odmienny sposób myślenia. I choć każde słowo było «ważone» przez polityczną cenzurę, Autor mistrzowsko te rafy

⁶ J. Jeżewski, *Franciszek Longchamps de Bériera (1912–1969)* [w:] *Pamięci zmarłych profesorów i docentów Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–2010*, red. L. Lehmann i M. Maciejewski, Wrocław 2010, s. 189–190.

omijał⁷. Określając zakres zamieszczonych w monografii wywodów, Franciszek Longchamps de Bérier przypomniał, że istnieje „pewna działalność intelektualna w sferze badań i refleksji, która bierze sobie za przedmiot prawo administracyjne i przedmiot ten uprawia, w rozmaity zresztą sposób, zależnie między innymi od celu, do jakiego przy tym mniej lub więcej świadomie dąży”. Nauka prawa administracyjnego jest – jak dodał – „składnikiem kultury umysłowej społeczeństwa; jako nauka prawa wchodzi zarazem w pewien swoisty sposób w skład jego życia prawnego. Tak właśnie pragniemy tu na nią patrzeć, jako na składnik kultury umysłowej i życia prawnego, krótko, jako na zjawisko kultury”⁸. Postrzeganie prawa i – w tym samym stopniu – aktywności administracji publicznej jako elementu kultury można śmiało uznać za dominującą cechę wizji badawczej Franciszka Longchamps de Bérier, a w konsekwencji – sposobu ujęcia tego, co opisywał i interpretował. Ten punkt widzenia kłóci się z praktyką, do której przywykliśmy, czysto dogmatycznego spojrzenia na prawo i jego otoczenie. Czy jednak nie daje on pełniejszego obrazu rzeczywistości, pozwalając uchwycić naturę rozpatrywanych zjawisk, a nie tylko ich powłokę i odbicie w postaci komunikatu językowego, zdarzenia, rozstrzygnięcia sądowego czy prostej oceny faktu?

Sens badań komparatystycznych najlepiej oddają zdania otwierające jedną z ostatnich, podyktowanych żonie w warunkach szpitalnych u kresu życia i opublikowanych pośmiertnie prac Franciszka Longchamps de Bérier. Swoją wypowiedź zaczął od słów przypisywanych Homerowi: „Kiedy ojciec poetów chciał dać pochwałę mądrości swego bohatera, powiedział o nim, że widział miasta wielu ludzi i ducha ich poznał. Dziś, jak w innych dziedzinach wiedzy o sprawach ludzkich, tak i w wiedzy o prawie niezbędne jest poznanie wielu rozmaitych środowisk: poznanie wielu systemów prawnych różnych krajów, wnikięcie w struktury myślowe tych systemów, w mechanizmy ich działania, w ich sens społeczny i ich wartość dla człowieka, wnikięcie w *ducha praw*”. Kontynuując tę myśl, Autor stwierdził: „badania porównawcze prawa, zrazu z samej ciekawości podejmowane – a prekursorzy tu byli dawni i znakomici – otrzymały z początkiem naszego stulecia silny impuls z przyczyn praktycznych, z dążenia do unifikacji prawa, może w nieco uproszczony sposób wówczas pojmowanej. Pewna jednostronność, którą to rodziło, dziś już nie wydaje się groźna. Z czasem bowiem, jak w innych badaniach, tak i tu wytworzyła się świadomość własnych potrzeb poznawczych i własnych horyzontów, których utrzymanie jest warunkiem lepszej z kolei i pełniejszej służby dla życia”⁹.

Czwartym wyróżnionym przez Tadeusza Bigo polem twórczości naukowej Franciszka Longchamps de Bérier były badania metodologiczne. Ich wynikiem stały się takie publikacje jak: *Uwagi o używaniu pojęć w naukach prawnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego” 1960, Prawo VII; *O drogach badania struktury i działania organów państwowych*, „Problemy Rad Narodowych” 1966, nr 6; *Współczesne*

⁷ Tak A. Błaś, J. Boć, A. Chełmoński, J. Jeżewski i K. Nowacki, *Przedmowa do drugiego wydania...*, s. XI.

⁸ F. Longchamps de Bérier, *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Wrocław 2001, s. 1–2.

⁹ F. Longchamps, *Z badań porównawczych w dziedzinie prawa. Refleksja metodologiczna*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1970, Prawo XXXII, nr 125, s. 129.

problemy podstawowych pojęć prawa administracyjnego, „Państwo i Prawo” 1966, nr 6, a przede wszystkim monografia – *Z problemów poznania prawa*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, Seria A, nr 129, Wrocław 1968. To ją niezwykle cenił Autor, traktując jako swoiste naukowe *credo*. Charakteryzując tę część dorobku naukowego Profesora, Tadeusz Bigo nie wahał się napisać, że składają się na nią „prace o szczególnej wartości”. Przeprowadzono w nich „analizę poznawczego znaczenia pojęć w naukach prawnych”, przez co wyznaczono obszar badań nauki prawa daleko szerszy „od jej tradycyjnego zakresu”, określając także „szczególne właściwości tej nauki i jej miejsce wśród innych dyscyplin”. Nie bez powodu Jan Jeżewski widzi w swoim Nauczycielu przede wszystkim metodologa. Tę postawę uformowała – jak akcentuje – „wszechstronna znajomość konstrukcji prawa pozytywnego, ich genezy i ewolucji – sytuowanych na szerokim tle głównych nurtów filozoficznych, doktryn społecznych, prądów kształtujących kulturę krajów europejskich”¹⁰. Wspomina zarazem, że zagadnienia metodologiczne stanowiły najczęstszy temat spotkań katedralnych, które odbywały się niemal co tydzień. Inspiracją dla nich były książki z różnych dziedzin, które przynosił Profesor, publikowane w językach zachodnich. Franciszek Longchamps de Brier omawiał ich założenia, argumentację i wnioski, „dokonując z zadziwiającą swobodą znakomitego, literackiego przekładu dłuższych czy krótszych fragmentów”. Na tych spotkaniach, w trakcie gorących dyskusji, roztrząsano „problemy filozofii prawa, historii, socjologii w galerii najwybitniejszych autorów europejskich”¹¹.

Doskonałym uzupełnieniem typologii, którą w niespełna trzy lata po śmierci Franciszka Longchamps de Brier przedstawił Tadeusz Bigo, są spostrzeżenia drugiej blisko związanej z Autorem osoby, a mianowicie powoływanego już kilkakrotnie Jana Jeżewskiego. Podejmując próbę periodyzacji dokonań naukowych, wyodrębnił on wczesną fazę zainteresowań prawem pozytywnym, przypadającą jeszcze na okres lwowski i wczesne lata powojenne, a następnie złożoną fazę badań o dominującym ukierunkowaniu metodologicznym. Wskazując na osiągnięcia swojego Mistrza, Jan Jeżewski sygnalizuje, że był najwyższym autorytetem w kwestiach redakcyjnych, niezmiernie aktywnym w pracach Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, m.in. jako redaktor francuskiej wersji „Sprawozdań WTN”. Zwraca też uwagę na inny, czysto humanistyczny aspekt jego zainteresowań, przytaczając fakt opublikowania w dziesiątym tomie *Zastosowań Matematyki*, dedykowanym Hugonowi Steinhausowi (1969), przekładu na język francuski wiersza Cypriana Kamila Norwida *Plato i Archita*, z komentarzem Edwarda Marczewskiego. Wiersz ten – jak zaznacza – był przedmiotem dyskursu *O zdegradowaniu kontemplacji*, jaki na posiedzeniu Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego prowadzili Edward Marczewski i Jerzy Łanowski¹².

Na czym polega fenomen Franciszka Longchamps de Brier, z czego wynika jego wielkość? Można rzec, że był profesorem innej miary, wyprzedził swój czas i miał do przekazania coś oryginalnego, co potrafią powiedzieć tylko nieliczni. Jego postawa i dokonania są przykładem znakomitego zespolenia wyobraźni i wiedzy, a z drugiej

¹⁰ J. Jeżewski, *Franciszek Longchamps...*, s. 186.

¹¹ J. Jeżewski, *Franciszek Longchamps...*, s. 191.

¹² J. Jeżewski, *Franciszek Longchamps...*, s. 191–192.

strony – idei i formy. Dostrzegł to J. Starościak, eksponując fakt, że nie sama treść, „ale i język jest świadectwem szczególnego charakteru twórczości prof. Longchamps”. Swistość ta ma swoje źródło w dążeniu „do zamknięcia ścisłych prawniczych konstrukcji w literackich sformułowaniach. Niekiedy może to nasuwać kłopoty dla prawnika do «prawniczego stylu» przywykłego. Okazuje się jednak, że ten styl sformułowań, precyzją zadowalający fachowca, trafia i do niespecjalisty”¹³. Podobną ocenę wyraził Adam Chełmoński junior, uczeń i przyjaciel Franciszka Longchamps de Bérier, stwierdzając, co następuje: „Rzadko zdarza się, by zamiłowania, zdolności, temperament zbiegały się tak szczęśliwie i trafnie w wybranym zawodzie, by cechy umysłu i charakteru człowieka tak harmonijnie uczestniczyły w urzeczywistnieniu jego dzieła”¹⁴. Nie odbiega od tych zapatrywań uwaga zawarta w opinii Mariana Zimmermanna sporządzonej w 1961 r. dla potrzeb postępowania w sprawie o nadanie Franciszkowi Longchampsowi de Bérier tytułu profesora zwyczajnego. Zajmuje on w polskiej nauce – jak przyznał M. Zimmermann – „szczególne stanowisko. Jest w nim jakaś renesansowa wszechstronność i oryginalność poglądu na zjawiska prawne. Interesuje go przede wszystkim to, co jest nowe, niezbadane lub zapomniane”¹⁵. Odkrywanie prawdy i poszerzanie wiedzy o rzeczywistości jest – jak można sądzić – naturalnym dążeniem każdego, kto para się pracą naukową. Nie każdemu jednak dane jest realizować ów zamysł czy choćby zbliżyć się do standardu, który wyznaczył Franciszek Longchamps de Bérier. Był całkowicie autentyczny w tym, co robił, a dla ojczyzny zasłużył się nie tylko na polu naukowym. Być może dlatego kolejne pokolenia czują z nim, czego i ja doświadczyłem, osobliwą więź, właściwą dla relacji mistrz – uczeń.

* * *

Dokonany wybór pism Franciszka Longchamps de Bérier odzwierciedla wszystkie omówione pokrótce kierunki prowadzonych przez niego badań. Ze zrozumiałych powodów nie objął on opracowań o charakterze obszerniejszych studiów lub monografii, jak też – poza jednym wyjątkiem – publikacji z tego okresu działalności naukowej (od czasów przedwojennych do przełomu lat czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego wieku), w którym dopiero krystalizowały się jego zainteresowania, poglądy i koncepcje. W zbiorze znalazł się pierwszy artykuł Franciszka Longchamps de Bérier z 1934 r. Przedmiotem pozostałych zamieszczonych w nim dwudziestu publikacji z lat 1951–1970 są najważniejsze zagadnienia, które analizował – w różnym zakresie i kontekście systemowym, mając zresztą na względzie rozmaicie formułowane cele – Autor, w tym kluczowych konstrukcji prawa administracyjnego, takich jak akt administracyjny, stosunek administracyjnoprawny, publiczne prawo podmiotowe czy instytucje postępowania administracyjnego i kontroli administracji. Wśród nich są także prace poświęcone kwestiom metodologicznym – operowania pojęciami w naukach prawnych, poznanie prawa jako takiego oraz zjawisk utożsamianych z kształtowaniem i funkcjonowaniem administracji, jak też schematu (wzorca) prowadzenia studiów komparatystycznych.

¹³ J. Starościak, *Franciszek Longchamps...*, s. 120.

¹⁴ A. Chełmoński, *Franciszek Longchamps [w:] Uczeni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1980, s. 111.

¹⁵ Cyt. za J. Jeżewskim, *Przedmowa do...*, s. 3.

Mając świadomość niedoskonałości każdej próby selekcji dzieł wielkiego autorytetu naukowego, autor tych słów bierze całkowitą odpowiedzialność za wynik zabiegów związanych z wydaniem zbioru. Dziękuję zarazem wszystkim, którzy służyli pomocą, radą i sugestią oraz okazali życzliwość na poszczególnych etapach tego przedsięwzięcia, w szczególności córce i wnukowi profesora Franciszka Longchamps de Bériér – Katarzynie Walewskiej i ks. profesorowi Franciszkowi Longchampsowi de Bériér, jego oddanemu uczniowi, a mojemu wspomniałemu koledze – profesorowi Janowi Jeżewskiemu oraz dziekanowi Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego – profesorowi Karolowi Kiczce.

Aby oddać ducha okresu, w jakim publikowane były poszczególne prace, Wydawnictwo Wolters Kluwer zdecydowało się na zeskanowanie ich metodą cyfrową i pozostawienie w formie zgodnej z oryginałem.

Zbigniew Kmieciak
Łódź, 31 marca 2019 r.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR. FRANCISZKA LONGCHAMPSA DE BÉRIER

MONOGRAFIE

- *Osobiste świadczenia wojenne*, „Wydawnictwa Instytutu Administracyjnego Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie”, nr 4, Lwów 1936
- *Założenia nauki administracji*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, Seria A, nr 23, I wydanie – Wrocław 1949, II wydanie – Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1991 (dodruk – Wrocław 1993)
- *Zagadnienia prawne rybactwa śródlądowego w Polsce*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, Seria A, nr 50, Wrocław 1957
- *Poglądy nauki francuskiej i belgijskiej na prawa jednostki wobec władzy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo X, Warszawa–Wrocław 1962
- *O pojęciu stosunku prawnego w prawie administracyjnym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo XII, Wrocław 1964
- *Z problemów poznania prawa*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, Seria A, nr 129, Wrocław 1968
- *Współczesne kierunki w nauce prawa administracyjnego na Zachodzie Europy*, Instytut Nauk Prawnych PAN, Ossolineum, I wydanie – Wrocław 1968, II wydanie – red. naukowa J. Boć, K. Nowacki, Kolonia Limited, Wrocław 2001

PODRĘCZNIKI, SKRYPTY I OPRACOWANIA TYPU POPULARYZATORSKIEGO

- *Wybrane zagadnienia z nauki prawa administracyjnego* [skrót wykładów wygłoszonych w Wyższym Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach, opracowany przy współudziale Jadwigi Mroczkówny], Bratnia Pomoc Studentów WSNSG, Katowice 1947
- „*Litera prawa*”, „Biblioteka Popularyzacji Prawa”, nr 2, Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości, I wydanie – Warszawa 1947, II i III wydanie – Warszawa 1948
- *Co każdy obywatel powinien wiedzieć o administracji państwowej*, „Biblioteka Popularyzacji Prawa”, Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości, I nakład – Warszawa 1947, II nakład – Warszawa 1948

- *Ustrój rolny Ziemi Odzyskanych. Przepisy prawne*, „Administracja i Samorząd na Ziemiach Odzyskanych”, Seria B, rok III, nr 4–10, Polski Instytut Prawa Publicznego, Poznań 1948
- *Prawo agrarne* [w:] *Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. T. Bigo, cz. III, z. 3, Gebethner i Wolff, Warszawa 1949
- *Obywatel w urzędzie*, „Biblioteka Popularyzacji Prawa”, nr 11, Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 1949
- *Scalenie Ziemi Zachodnich (prawo o ustroju administracyjnym, polskiej ludności miejscowej i osadnictwie nierolniczym)* [w:] *Nauka administracji i prawa administracyjnego*, red. T. Bigo, cz. III, z. 13, Gebethner i Wolff, Warszawa 1950
- *Administracja rolnictwa, leśnictwa i pokrewnych działów* [w:] *Prawo administracyjne*, red. M. Jaroszyński, cz. III, PWN, Warszawa 1952
- *Administracja rolnictwa, administracja leśnictwa i działów pokrewnych, prawo wodne* [w:] *Polskie prawo administracyjne. Część szczegółowa*, red. M. Jaroszyński, z. 3, PWN, Warszawa 1958

ARTYKUŁY I STUDIA

- *Nadzór państwowy i środki prawne według ustawy o ubezpieczeniu społecznym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1934, nr 59
- *Ograniczenie własności nieruchomości w polskim prawie administracyjnym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1939, nr 64 (dwie części rozprawy doktorskiej, druk części trzeciej przerwał wybuch wojny)
- *Metodyka popularyzacji prawa*, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” 1947, nr 3
- *Akty administracyjne w toku przekazywania nabywcom gospodarstw, działek*, „Administracja i Samorząd na Ziemiach Odzyskanych”, Seria A, nr 1–2, Polski Instytut Prawa Publicznego, Poznań 1948
- *Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w systemie prawa polskiego (artykuł dyskusyjny)*, „Państwo i Prawo” 1951, nr 8–9
- *Źródła prawa administracyjnego według Konstytucji 1952 r. (Sources du droit administratif d’après la Constitution de 1952)*, „Comptes rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Wrocław” 1952, vol. 7
- *Die landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften im System des polnischen Rechts*, „Rechtswissenschaftlicher Informationsdienst” 1953, nr 21, Deutschen Institut für Rechtswissenschaft; tłumaczenie wskazanego wcześniej opracowania dokonane przez Leonharda Fiedlera bez upoważnienia autora
- *Note sur la notion d’administration publique et sur celle de droit administratif*, „Revue Administrative”, Paris 1957, nr 60
- *Remarques sur l’emploi des notions dans les sciences juridiques*, „Revue de Synthèse”, Paris 1959, t. 80
- *O pojęciu stosunku administracyjno-prawnego w gospodarce państwowej*, „Państwo i Prawo” 1958, nr 1
- *W sprawie pojęcia administracji państwowej i pojęcia prawa administracyjnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, Prawo III, Wrocław 1958

- *O prawniku w Rzeczypospolitej Nauk*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, Prawo IV, Wrocław 1958
- *Quelques aspects actuels de la décentralisation en Pologne*, „Revue Administrative”, Paris 1958, nr 66; tłumaczenia artykułu dokonano bez wiedzy autora [w:] *La decentralización en Polonia*, „Documentación Administrativa”, 1959, nr 19
- *Uwagi o używaniu pojęć w naukach prawnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, Prawo VII, 1960
- *Poglądy nauki niemieckiej i austriackiej na publiczne prawa podmiotowe*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, Seria A, Prawo V, Wrocław 1960
- *O kodeksie postępowania administracyjnego i jego znaczeniu dla kontroli*, „Kontrola Państwowa” 1960, nr 4
- *La Scienza dell’amministrazione pubblica in Polonia*, „La Scienza e la tecnica della organizzazione nella pubblica amministrazione”, Milano 1960, nr 4
- *„Biografia pojęć” (o ostatnich pracach Riccardo Orestano)*, „Wrocławskie Towarzystwo Naukowe” 1961, Seria A, Wrocław 1963
- *Problem trwałości decyzji administracyjnej*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 12
- *Sur le problème du droit subjectif dans les rapports entre l’individu et la pouvoir*, „Mélanges en l’honneur de Paul Roubier”, Paris 1961, t. 1
- *Z rodowodu prawa podmiotowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, Prawo VIII, Wrocław 1961
- *Kontrola Rady Stanu nad administracją we Francji*, „Kontrola Państwowa” 1962, nr 5
- *Kontrola instancyjna w postępowaniu administracyjnym*, „Kontrola Państwowa” 1964, nr 6
- *Quelques observations sur la notion de droit subjectif dans la doctrine*, „Archives de Philosophie de Droit” 1964
- *Rzut oka na system kontroli nad administracją w Polsce*, „Kontrola Państwowa” 1964, nr 3
- *Kontrola administracji*, „Studia Prawnicze”, Warszawa 1965, nr 7 (współautor T. Bigo)
- *Arbitraż gospodarczy w dzisiejszym systemie kontroli*, „Kontrola Państwowa” 1966, nr 2
- *O drogach badania struktury i działania organów państwowych*, „Problemy Rad Narodowych” 1966, nr 6
- *Współczesne problemy podstawowych pojęć prawa administracyjnego*, „Państwo i Prawo” 1966, nr 6
- *Z badań porównawczych w dziedzinie prawa. Refleksja metodologiczna*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Prawo XXXII, 1970, nr 125

PUBLIKACJE W PRACACH ZBIOROWYCH

- *Cele i zadania nauk prawnych na Śląsku* [w:] *Stan i potrzeby nauki polskiej na Śląsku*, Instytut Śląski, Katowice–Wrocław 1947 (współautor T. Bigo)
- *Akt administracyjny w świetle Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* (Franciszek Longchamps wskazany jako referent główny pracy zespołowej) [w:] *Zagadnienia prawne Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, t. 2, PWN, Warszawa 1954
- *Z historii ustroju uniwersytetów w Niemczech XIX w.* [w:] *Źródła prawa uniwersyteckiego*, „Comptes rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Wrocław” 7, Wrocław 1957

- *O pojęciu stosunku procesowego między organem państwa a jednostką* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, kom. red. Wacław Osuchowski, Mieczysław Sośniak, Bronisław Walaszek, Kraków 1964
- *La lutte contre les maladies du bétail*, Institut International des Sciences Administratives, Bruxelles 1964, rozdział dotyczący Polski (współautor A. Chełmoński)
- *O administracji publicznej (problem poznawczy)* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Witolda Świdry*, red. J. Fiema, W. Gutekunst, S. Hubert, „Studia Prawnicze”, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969
- *O źródłach prawa administracyjnego (problemy poznawcze)* [w:] *Studia z zakresu prawa administracyjnego. Ku czci prof. dra Mariana Zimmermanna*, „Prace Komisji Nauk Społecznych”, t. XVI, z. 2, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Wydział Historii i Nauk Społecznych, Warszawa–Poznań 1973

GLOSZY

- *Glosa do decyzji Ministra Gospodarki Komunalnej z 1.04.1964, PGL-IX-25/64 (wykładnia art. 14 rozp. Prez. Rz. z 22.03.1928 o post. przym. oraz art. 137 § 1 pkt 2 k.p.a.)*, „Państwo i Prawo” 1965, nr 11 (współautor: J. Jendrośka)
- *Pozycja jednostki państwowej w stosunkach cywilno-prawnych* [w:] *Funkcjonowanie administracji w świetle orzecznictwa*, INP PAN, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1967
- *Forma upoważnienia pracownika do dokonania czynności prawnych w sferze zarządu państwowego* [w:] *Funkcjonowanie administracji w świetle orzecznictwa*, INP PAN, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969

RECENZJE

- Leon Babiński, *Zarys wykładu prawa międzynarodowego prywatnego, cz. I. Nauki ogólne. Prawo osobowe*, Warszawa 1935, „Przegląd Prawa i Administracji” 1935, nr 60
- Nicolaus Gjelsvik, *Das Internationale Privatrecht in Norwegen, Allgemeiner Teil*, Leipzig 1935, „Przegląd Prawa i Administracji” 1936, nr 61
- Virgilio Feroci, *Istituzioni di pubblico*, Milano 1936, „Przegląd Prawa i Administracji” 1936, nr 61
- Jerzy Stefan Langrod, *Problemy administracyjne w Konstytucji*, Kraków 1936, „Przegląd Prawa i Administracji” 1936, nr 61
- Tomasz Nowicki, *Zagadnienia instancji w sądownictwie administracyjnym*, Poznań 1937, „Przegląd Prawa i Administracji” 1937, nr 62
- Roman Hausner, *Zakres działania władz administracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem tzw. resortów niezespołonych, Cz. II*, Warszawa 1936, „Przegląd Prawa i Administracji” 1937, nr 62
- Roman Hausner, *Zakres działania władz administracji ogólnej ze szczególnym uwzględnieniem tzw. resortów niezespołonych. Cz. III*, Warszawa 1938, „Przegląd Prawa i Administracji” 1938, nr 63

-
- Herbert Rössiger, *Führertum und Verwaltungsgerichtsbarkeit*, Leipzig 1936, „Przegląd Prawa i Administracji” 1938, nr 63
 - Zenon Łączyński, *Prawo o ustroju adwokatury*, Kraków 1938, „Przegląd Prawa i Administracji” 1938, nr 63
 - Juliusz Basseches, Izak Korkis, *Ustrój adwokatury oraz zasady etyki adwokackiej*, Lwów 1938, „Przegląd Prawa i Administracji” 1938, nr 63
 - Roman Hausner, *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych*, Warszawa 1939, „Przegląd Prawa i Administracji” 1939, nr 64
 - Henryk Stark, Emil Stein, *Reforma rolna*, Kraków 1939, „Przegląd Prawa i Administracji” 1939, nr 64
 - *Zagadnienia prawa wodnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu”, nr 10, Prawo IV, Poznań 1957, s. 179, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1958, nr 4
 - Marian Zimmermann, *Pojęcie administracji publicznej a „swobodne uznanie”*, „Prace Komisji Nauk Społecznych”, t. 7, nr 3, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1959, s. 63, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1960, nr 2
 - Waław Dawidowicz, *Zagadnienia prawne melioracji wodnych w rolnictwie ze szczególnym uwzględnieniem problematyki udziału zainteresowanych*, „Gospodarka i Administracja Terenowa” 1962, nr 2
 - Jerzy Starościk, Emanuel Iserzon, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1963, s. 487, „Gospodarka i Administracja Terenowa” 1963, nr 3
 - Waław Brzeziński, *Plan zagospodarowania przestrzennego. Studium z zakresu nauki administracji i prawa administracyjnego*, „Droit Polonais Contemporain” 1964, nr 3
 - Ewa Kozłowska, *Sytuacja prawna jednostek w gospodarce mieszkaniowej. Cz. I: Orzecznictwo administracyjne w sprawach mieszkaniowych w woj. katowickim; cz. II: Analiza sytuacji prawnej na gruncie przepisów i orzecznictwa administracyjnego*, Wyd. WSE, Katowice 1963, s. 260, 194, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1964, nr 3
 - Paul Roubier, *Droits subjectifs et situations juridiques*, „Archives de Philosophie du Droit”, Paris 1964, t. IX
 - Jerzy Starościk, Emanuel Iserzon, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1963, s. 487, „Państwo i Prawo” 1964, nr 7 (współautorzy: T. Bigo i J. Jendrośka)
 - Waław Dawidowicz, *Nauka prawa administracyjnego. Zarys wykładu. t. 1: Zagadnienia podstawowe*, „Państwo i Prawo” 1966, nr 6
 - Wiesław Lang, *Struktura kontroli prawnej organów państwowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1966, nr 2
 - Eugeniusz Ochendowski, *Administracyjno-prawna regulacja korzystania z lokali mieszkalnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1966, nr 4
 - Adam Chełmoński, *Przedsiębiorstwo państwowe wobec organów zwierzchnich*, Wrocław 1966, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1968, nr 2
 - Józef Filipek, *Stosunek administracyjnoprawny*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Prawnicze”, nr 34, Kraków 1968, s. 145, „Państwo i Prawo” 1968, nr 11

VARIA

- *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1949* [opracowanie przeznaczone dla Academia de les Escuels de Ciencias politicas y administrativas de la Universitatis de Chile y de Concepción, na zlecenie Rektoratu Uniwersytetu Wrocławskiego], 1960
- *Krajowa sesja dydaktyczna Wydziałów Prawa*, „Państwo i Prawo” 1953, nr 5–6
- *Uniwersytet Wrocławski* [informator dla zagranicy], Wrocław 1963
- *O zjawiskach „niekonfliktowych” w prawie administracyjnym* (Na marginesie książki T. Kutty), „Państwo i Prawo” 1964, nr 4
- *Józef Litwin (1904–1966)* [wspomnienie pośmiertne], „Państwo i Prawo” 1967, nr 1

WAŻNIEJSZE PRZEKŁADY

- *Système de notion dans l'avancement dans fonctionnaires publiques en Pologne* [referat zbiorowy na Kongres Prawa Porównawczego w Brukseli w 1958 r.], maszynopis
- Krystyna Jandy-Jendrońska et Jan Jendrońska, *L'exécution forcée sur les biens des autorités et des services publiques en Pologne*, „Revue Internationale des Sciences Administratives”, Bruxelles 1959
- Tadeusz Mikulski, *Naissance d'une Bibliothèque* [w pracy zbiorowej], Zakład imienia Ossolińskich 1827–1956, Wrocław 1956
- Bolesław Olszewicz, *Geografia polska w okresie Odrodzenia*, „Prace Geograficzne”, nr 12, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii, Warszawa 1957
- Wincenty Styś, *Nouveau schéma interprétatif au Tableau économique de François Quesnay*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego”, nr 34, Prawo VIII, Wrocław 1961
- Edward Marczewski, Hugo Steinhaus, *Charakterystyka twórczości*, „Nauka Polska” 1968, nr 1
- Cyprian Kamil Norwid, *Platon et Archytas, commenté par E. Marczewski*, „Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego i Zastosowania Matematyki”, Wrocław 1969

Opracowanie: Zbigniew Kmiecik i Halina Wiącek (na podstawie wykazu literatury sporządzonego przez prof. Tadeusza Bigo, zamieszczonego w „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji”, t. II, Wrocław 1972, s. 10–16, uzupełnionego i skorygowanego)

MINISTERSTWO
SZKÓŁ WYŻSZYCH I NAUKI

Departament Nauki

Nr DE-55/pfu/50.d.

Proszę o odpowiedź powołać się na Nr powyższy

Warszawa, dn. 26 stycznia 1951 r.

Wrocławskie Towarzystwo Naukowe

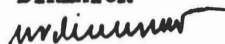
POUFNE

we Wrocławiu
Plac Uniwersytecki 1

Ministerstwo Szkół Wyższych i Nauki komunikuje, iż wyraża zgodę na zachowanie 50 egzemplarzy pracy dr F. Longchamps p.t. "Założenia nauki administracji" z uwzględnieniem rozdziałnika, zaproponowanego w piśmie Nr 2005/B33 z dn. 18 listopada 1950 r., punkt 3, pod warunkiem przeznaczenia pozostałych egzemplarzy na makulaturę.

Ministerstwo prosi jednocześnie o nadesłanie sprawozdania o sposobie załatwienia sprawy.

DYREKTOR

Dr Wł. Michajłow

NADZÓR PAŃSTWOWY
I ŚRODKI PRAWNE
WEDŁUG USTAWY
O UBEZPIECZENIU SPOŁECZNEM

„Przegląd Prawa i Administracji” 1934,
numer 59, str. 307–315

Nadzór państwowy i środki prawne według ustawy o ubezpieczeniu społecznem

I. Postanowień ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznem (Dz. U. Rz. P. poz. 396, w brzmieniu znowelizowanym rozp. Prez. Rzplitej z dnia 24 października 1934 r., Dz. U. Rz. P. poz. 855), dotyczących nadzoru, nie wyczerpuje w zupełności część VI ustawy, poświęcona ex professo nadzorowi; należy ją traktować w łączności z szeregiem innych przepisów, zawartych w ustawie. Przepisy te wykazują pewien specjalny związek i szczególnie głęboki zasięg nadzoru, nadając pojęciu nadzoru swoiste znaczenie. Interes przedstawia zwłaszcza porównanie tego nadzoru z ujęciem nadzoru w innych dziedzinach prawa publicznego.

Dogodny punkt wyjścia stanowi art. 254, w myśl którego nadzór nad instytucjami ubezpieczeń społecznych sprawuje Minister Opieki Społecznej z zastrzeżeniem bezpośredniego nadzoru nad ubezpieczalniami społecznymi, w zakresie oznaczonym przez Ministra w drodze rozporządzeń, Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych. Przed nowelizacją był stan tego rodzaju, że do wykonywania nadzoru powołany był Minister O. S. z podległymi mu hierarchicznie państwowymi urzędami ubezpieczeń, przyczem rozdział kompetencji przeprowadzony był na podstawie rzeczowej. W noweli z r. 1934 stan ten uległ zmianie. W myśl art. 8 dekretu funkcje państwowych urzędów ubezpieczeń przeszły na Ministra O. S. z zastrzeżeniem pewnego zakresu nadzoru na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Ogólna klauzula z art. 8 dekretu w samej konstrukcji niczego nie zmieniła, gdyż odnośne funkcje — wobec likwidacji państwowych urzędów ubezpieczeń — pozostały jednak przy władzy rządowej i w tym samym resorcie. Co się tyczy jednak przejścia pewnego zakresu funkcji nadzorczych na Zakład Ubezpieczeń Społecznych, to oczywiście nie można tu mieć na myśli ogólnej sukcesji praw w publicystycznym rozumieniu. Jedynie z przepisu ustawy

wynika, że w dziedzinie bezpośredniego nadzoru nad ubezpieczalniami społecznymi i to w zakresie pozostawionym dyspozycji Ministra O. S., Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest organem władzy rządowej, podporządkowanym hierarchicznie Ministrowi, co oczywiście pozostaje bez wpływu na stanowisko prawne Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jako osoby prawa publicznego (art. 17 ust. 2), w zakresie wszystkich innych funkcji. Mówiąc o Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, jako instytucji ubezpieczeń społecznych, eliminujemy pojęciowo ten zakres funkcjonalny, w którym Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest hierarchicznym organem administracji rządowej. Jest to zresztą konstrukcja nieodosobniona w dzisiejszym prawie administracyjnym (por. art. 48 ustawy z dnia 23 marca 1933 r. o części. zmianie ustroju samorządu terytorjalnego, Dz. U. Rz. P. poz. 294); nie można natomiast, mimo pozornych podobieństw, przeprowadzić analogji między tym stanem a postanowieniami art. 70 ust. 1 Konstytucji, dotyczącymi nadzoru nad samorządem terytorjalnym, gdyż Konstytucja zapowiada nadzór, sprawowany przez organy samorządu wyższego stopnia, jednak nie przesądza wcale tego, że organy samorządowe mają być w wykonywaniu nadzoru podporządkowane rządowym władzom administracyjnym; przeciwnie, ze stylizacji art. 70 u. 1 Konstytucji („Państwo“ będzie sprawowało nadzór — a nie rząd), jak również z tendencji ustawodawcy wynikałoby, że Konstytucja miała na myśli sprawowanie nadzoru przez wyższe organy samorządowe w niezależności od władz rządowych. Powoływanie się więc w odniesieniu do tak skonstruowanego nadzoru nad instytucjami ubezpieczeń społecznych na analogję z art. 70 ust. 1 Konstytucji, byłoby całkowicie chybione.

Dalsze artykuły części VI. wprowadzają pewne trudności w ujęciu istoty nadzoru. I tak art. 255 sformułowany jest w ten sposób, że do władzy nadzorczej „należy“, art. 256, że władza „ma prawo“, wreszcie w art. 258 czytamy, że „prócz uprawnień“ — jeszcze coś do władzy nadzorczej „należy“. Wprowadzenie w takich razach pojęć publicznych praw podmiotowych po stronie władzy nadzorczej nie jest pożądane. Znacznie jaśniej sprawa się przedstawi, jeśli ujmiemy postanowienia tych artykułów ogólniej jako kompetencje nadzorcze. Ale w takim razie kompetencje te, wyliczone w artykułach części VI., nie wyczerpują całości nadzoru, gdyż w organicznym związku z niemi pozostaje szereg innych postanowień. Nie jest zresztą wykluczone, że wyliczenie zawarte w tych kilku artykułach zgóry było pozbawione cech enumeracji wyczerpującej.

1. P o d m i o t e m nadzoru jest Minister Opieki Społecznej. W zakresie bezpośredniego nadzoru nad ubezpieczalniami społecznymi podlega mu hierarchicznie Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Podział kompetencji nadzorczych między Ministrem a Zakładem Ubezpieczeń Społecznych nie jest ustawowo ustalony; z wyjątkiem powyższego rzeczowego ograniczenia, przeprowadzenie podziału po-

zostawione jest rozporządzeniom ministerjalnym. Charakter nadzędności instancyjnej Ministra zachowuje przepis art. 265 u. 1, w myśl którego decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jako rządowego organu nadzorczego, mogą być zaskarżone do Ministra w trybie administracyjnym.

2. Ważnym działem przedmiotowej kompetencji nadzorczej jest wpływ na skład osobowy organów instytucyj i ich rozwiązanie. Wyraźne w tym względzie postanowienia zawierają art. 255 u. 4 i art. 256 u. 4 i 5, należy je jednak uzupełnić. Już art. 25 stwarza w tej mierze pewne możliwości, powierzając Ministrowi O. S. nadawanie ubezpieczalniom społecznym statutów (nie tylko „zatwierdzanie“ statutów, jak w art. 255 u. 2), jak również art. 27 u. 5 i art. 91 u. 11 (normowanie przepisów wyborczych). Wymienić należy też art. 55 ust. 4 w brzmieniu znowelizowanym (nadanie statutu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i wpływ na jego zmianę). Dalej należą tu nominacje członków rad ubezpieczalni (art. 27 u. 3), rady Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (art. 58 u. 1), oraz zatwierdzanie wyborów organów (art. 36 u. 2) i mianowanie dyrekcji (art. 48), tudzież pozbawienie mandatu i zawieszenie w czynnościach członka rady (art. 34 ust. 1, 3).

3. Dalszą dziedzinę funkcyj nadzorczych stanowi ingerencja w zakres działalności instytucyj ubezpieczeń społecznych.

a) Ogólne w tym względzie postanowienia zawierają art. 255 u. 1 i art. 256 ust. 1 lit. 1.

b) Jeśli idzie o wpływ na merytoryczne załatwienia, szczególnie ważny jest art. 41 u. 1: Jeżeli uchwała rady ubezpieczalni sprzeciwia się zarządzeniom władzy nadzorczej, przewodniczący obowiązany jest wnieść sprzeciw z mocą wstrzymującą wykonanie uchwały. Analogiczne są postanowienia art. 59 u. 1 w odniesieniu do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Ustawa idzie jeszcze dalej, wprowadzając obok sprzeciwu — unieważnianie lub zawieszanie z własnej inicjatywy uchwał organów instytucyj, jeżeli uchwały te m. i. sprzeczne są z celami instytucyj, albo są szkodliwe dla ich stanu majątkowego lub interesu publicznego (art. 255 lit. 6). Tu już spotykamy się z kontrolą celowości, a zatem z bezpośrednim wpływem na merytoryczną treść załatwień. Przy szerokiej interpretacji tych postanowień władza nadzorcza może przeprowadzać ocenę aktów instytucyj ubezpieczeń społecznych z wielorakich punktów widzenia; przykładowo wymienić można względy polityki społecznej lub polityki skarbowej. Jest to tak głęboko sięgająca ingerencja, że właściwie niema materjalnej różnicy między tego rodzaju stanem a systemem wiążących instrukcyj. Formalna zaś różnica, która polegałaby w najgłówniejszej mierze na tem, że instrukcje hierarchiczne obowiązują uprzednio, przedstawia się również dosyć problematycznie, wobec przytoczonych przepisów art. 41 u. 1 i innych („sprzeciwia się zarządzeniom władzy nadzorczej“), stwarzających praktycznie możliwość uprzedniego wydawania norm wiążących.

Wydawca
Joanna Dzwonnik

Redaktor prowadzący
Joanna Olówek

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt graficzny okładki
Grafos

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-666-0

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

